

РЕЦЕНЗИЯ

От

доц. д-р Александра Главанакова

за дисертационния труд на Елгони Никола

на тема

“Theater and Politics: The Reception of American Drama in Albania and the Balkans during the Cold War” / „Театър и политика: Рецепция на американската драма в Албания и на Балканите по време на Студената война“

за присъждането на образователната и научна степен „доктор“

в научна област „Хуманитарни науки“, професионално направление 2.1 Филология

(Литература на народите на Европа, Америка, Африка, Азия и Австралия),

Научна специалност: Американска литература - 20 век,

катедра „Англистиката и американистиката“, Факултет по класически и нови филологии,

Софийски университет „Св. Климент Охридски“

Данни за докторантката

Елгони Никола е получила бакалавърска степен по архитектура от Политехническият Университет в Милано, Италия (2010), както и бакалавърска по Британски и американски изследвания в Университета на Тирана, Албания (2014), където завършва и магистратура във Факултета по езици и туризъм (2016). Работила е като преподавател по английски език и на позициите специалист устойчивост и експерт регулации в международни компании.

Данни за докторантурата

Елгони Никола е зачислена на редовна докторантура по американска литература към катедра „Англистиката и американистиката“, ФКНФ, СУ „Св. Климент Охридски“, по професионално направление 2.1. Филология, „Литература на народите на Европа, Америка, Африка, Азия и Австралия“, Научна специалност: Американска литература XX век, със заповед на Ректора РД 20-53 от 5.01.2017 г., 10.01.2017 – 10.01.2020, удължение 1 година – до 10 януари 2021 г. с решение на ФС на ФКНФ от 14 януари 2020 г. Тема на дисертационния труд “Theatre and Politics: Staging American Drama in Albania and the Balkans under Communism” („Театър и политика: Американската драма на театралната сцена в Албания и на Балканите по време на комунизма“). Научен ръководител проф. д-р Корнелия Славова.

Данни за дисертацията и автореферата

Представеният дисертационен труд на тема „Театър и политика: Рецепция на американската драма в Албания и на Балканите по време на Студената война“ е в обем от 186 стр. и се състои от Увод, пет основни глави, Заключение, Библиография и Приложение. Уводът ясно задава границите на дисертацията, като обоснова обекта си на изследване – рецепцията на американска драма в Албания по време на комунистическия режим – с факта, че този проблем е бяло петно на фона на останалите балкански страни (България, страните от бивша Югославия и Румъния), тъй като албанският режим е бил изключително резервиран към американската драма. Фокусът на дисертацията е сравнението между рецепцията на творчеството на Артър Милър, Тенеси Уилямс и Лилиан Хелман в Албания спрямо останалите балкански държави (с препратки и към други страни от Източния блок), където тези автори са се радвали на относителна популярност по време на Студената война. Дисертантката цели да проследи значителните изкривявания при превода и при поставянето на пиесите им на албанска сцена, което се дължи на цензурата в Албания през този период. Ясно са формулирани и основните изследователски въпроси:

- Как политиката и идеологията се пресичат с рецепцията на театрални постановки и каква е ролята на историческия и политически контекст?
- Защо точно Артър Милър е най-значимият американски драматург, достигнал до албанската сцена?
- Защо Тенеси Уилямс е почти напълно пренебрегнат в албанския контекст, докато в съседни държави пиесите му се поставят скоро след като излизат на Бродуей?
- Защо Лилиан Хелман не е била толкова популярна в албаноговорящите театри на времето и защо тази ситуация остава без промяна след смяната на политическия режим?

Основната част на дисертацията е разделена между една теоретична глава, една глава, която представя историко-социалния, политически и идеологически контекст на изследвания период и три аналитични глави, посветени на анализа на творчеството и рецепцията на избрани пиеси на Артър Милър, Тенеси Уилямс и Лилиан Хелман.

Теоретичната глава предлага критическото осмисляне на натрупаната литература, която задава интердисциплинарната концептуална и методическа рамка на изследването: теории на рецепцията и теории на превода. Сред основните критици, на които

дисертантката се позовава, са Сюзън Бенет, Патрис Павис, Жерар Женет, Антоан Берман и Лорънс Венути. Особено подходящ е изборът на предложената от Патрис Павис фигура на пясъчния часовник, която филтрира различните слоеве на межкултурния трансфер между културата на първоизточника на текста и целевата култура, както и критическият анализ на преводите на конкретни пиеси, следвайки модела на дванадесетте стратегии, изложени от Антоан Берман.

Тази глава, както и следващата, която убедително свързва литературни явления на двадесети век с важни политически и идеологически развития в сравнителен план, показва и критическата зрялост на дисертантка. Във втората глава дисертантката навлиза в дълбочина в сложния исторически контекст, представяйки накратко основните моменти в биографията на тримата драматурзи, вписването им в собствената им културна среда и така полага основата за изследването на рецепцията на пиесите им, или отсъствието на такава, в Албания, сравнявайки я с навлизането на техните произведения в останалите балкански държави. Тук, както и в следващите три глави, са представени ценни историографски открития относно превода и поставянето на избрани пиеси на Милър, Уилямс и Хелман в Албания, до които дисертантката е достигнала въз основа на няколкогодишна сериозна проучвателна работа в архиви, изследване на паратекстове, срещи и интервюта с режисьори и актьори.

Третата глава представя анализ на пиесите на Артър Милър, които са поставени в Албания, сравнявайки ги с интереса и значението, които се отдават на този автор в съседните страни. Особено внимание се обръща тук на периода на Маккартизма в САЩ и отражението на политическите преследвания и цензура върху кариерата и творчеството на Милър. Фокусът на изследването е превода и постановките на три от пиесите на автора: *All My Sons*, *A View from the Bridge* и *The Crucible*.

Четвърта глава представя Тенеси Уилямс, на когото се отдава специално внимание във всички бивши комунистически държави от Източния блок с изключение на Албания. Дисертантката търси причините за това и ги открива в спецификите на творчеството на Уилямс, който като драматург изследва дълбоко личния, интимен свят на маргинализираните от обществото личности, както и в скептицизма към подобен род психологически изследвания в Албания по времето на социализма. Особен акцент в тази глава е поставен върху две от пиесите на Уилямс *Orpheus Descending* и *The Glass Menagerie*.

Петата глава разглежда присъствието на Лилиън Хелман в Албания и Балканските страни, като обръща особено внимание на най-значимата пиеса, написана от Лилиън Хелман, *The Little Foxes*, като изследва историята на постановките ѝ в САЩ и Източна Европа. На базата на събраните факти за Словения, Сърбия, България и Албания, изследването представя разширен анализ на причините, поради които постановките на *The Little Foxes* на Хелман се различават драстично в отделните страни.

Заклучението събира всички направени изводи в едно цяло, подчертавайки още веднъж актуалността и оригиналността на темите от дисертацията в полето на преводната рецепция и театралната рецепция, изтъквайки ролята на идеологията и политическите борби при адаптацията на американска драма на сцените на балканските страни, като отваря и нови посоки за работа.

Библиографията съдържа над 120 заглавия и редом с Приложението към дисертацията, което обобщава хронологията на представленията на ключовите пиеси от изследваните автори в театрите на балканските страни в периода на Студената война и след 1989 година, още веднъж свидетелства за огромната изследователска работа, извършена от дисертантката. Тук трябва да се подчертае, че цялостното изследване е напълно оригинално и самостоятелно.

Тъй като дисертацията е на английски език, Елгони Никола е представила Автореферат на български език и на английски език, които синтезират дисертацията по ясен и логичен начин.

Научни приноси

Сред силните страни на дисертацията се открояват: ясната мотивация на избора на тема; оригиналността на изследването, което покрива недостатъчно проучвани проблеми; широкият обхват на сравнението на културни практики в различни балкански държави в един и същи период; подходящият подбор на методологията на изследването и разглеждането на превода като културна практика; обстойната работа с архивни материали и натрупването на голям корпус от емпирични материали. За изследването на рецепцията на американската драма в Албания и албаноговорящите региони на Балканите, дисертантката е работила в театралните архиви на Корча, Фиер, Тирана, Призрен, Прищина и други градове и е открила публикувани и непубликувани преводи на американски драматурзи в Албания, Косово и Македония, редом с критически

материали, театрални рецензии и програми на отделни постановки, видео записи на постановки, както и е интервюирала театрални от по-старото поколение. В текста на дисертацията са включени двадесет илюстрации, които разкриват малка част от проученото от дисертантката.

Работата се отличава с внимателната обработка на събрания ценен материал, с точен анализ на фактите, с правилната периодизация на театралните процеси, със сравненията на рецепцията на американски пиеси по време на рестриктивния диктаторски режим на Енвер Ходжа със ситуацията в съседните балкански страни, както и с формулирането на по-големи обобщения за връзката между политика и театър по времето на Студената война. На тази база може уверено да се твърди, че дисертацията е с особен принос към литературната история, към изследването на превода на пиеси и на спецификите на театралната рецепция в зададената историческа рамка.

Дисертацията спомага и за разгръщането на една много по-широка картина на политико-естетическите взаимодействия и противопоставяния в контекста на двадесети век във връзките между САЩ и Източна Европа. Тя е първото по рода си изследване на Балканите по непроучвана досега тема, като има съществен принос към американистиката в не-американски контекст.

Към достоинства на предложения дисертационен труд трябва да добавим и правилния литературно-критически език, с който борави дисертантката, както и задълбочеността на анализите, които предлага.

Публикации и участия в научни форуми

Елгони Никола е представила пет публикувани статии, свързани с темите, които разглежда настоящия дисертационен труд. Всички са тясно свързани с изследвания проблем за рецепцията на американска драма в балканските страни, написани са на английски език, и свидетелстват за дълбочината на литературно-критическия поглед на авторката. Участвала е и в шест научни конференции в България, Хърватия и Сърбия.

Заклучение

Дисертационният труд съдържа научни, научно-приложни и приложни резултати, които представляват оригинален принос в науката и отговарят на всички изисквания на Закона

за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ), Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и съответния Правилник на СУ „Св. Климент Охридски“.

Дисертационният труд показва, че докторантката Елгони Никола притежава задълбочени теоретични знания и професионални умения по научна специалност „Американска литература – 20 век“ като демонстрира качества и умения за самостоятелно провеждане на научно изследване.

Въз основа на всичко изложено по-горе, убедено давам своята **положителна оценка** за проведеното изследване, представено от рецензираните по-горе дисертационен труд, автореферат, постигнати резултати и приноси, и предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен ‘доктор’ на Елгони Никола в област на висше образование: 2. Хуманитарни науки; Професионално направление 2.1 Филология (Литература на народите на Европа, Америка, Африка, Азия и Австралия), Научна специалност: Американска литература - 20 век.

12. 03. 2024 г.

Рецензент:

/проф. д-р Александра Главанакова/